

IMENICE – NA PRIMJERU MOCIJSKIH PARNJAKA¹¹³

1. Uvod: obrada imenica u *Mrežniku*

Kako bi obrada bila što dosljednija, imenice se u *Mrežniku* obrađuju prema značenjskim skupinama. Uzorak podjele imenica prema značenjskim skupinama prikazan je u 1. tablici.

1. tablica: Uzorak podjele imenica prema značenjskim skupinama

značenjska skupina	natuknice
naprava	baterija, brava, brisač, brklja, crpka, čegrtaljka, čitač, dalekozor, (odskočna) daska, dubinomjer, giljotina, glazbalo, greda, gromobran, hodalica, hvataljka, karika, kišobran, klapa, klopka, kočnica, kompas, kormilo, kotač, kutomjer, ljestve, ljuljačka, megafon, mijeh, mina, mišolovka, metronom, mjenjač, nosač, nosila, njihaljka, otvarač, padobran, parangal, penjalica, pomagalo, pračka, preča, prekidač, preslica, prigušivač, pročišćivač, projektil, raspršivač, rog, roštilj, ruče, sanjke, sat, sidro, sirena, sisaljka, sito, sjedalo, slavina, stalak, (tkalački) stan, stezaljka, stupica, svjetiljka, šestar, šiljilo, škare, štit, štitnik, štrcaljka, teleskop, termofor, termometar, tijesak, tipkalo, tobogan, toplomjer, truba, tuš, udica, upaljač, upravljač, vadičep, vaga, ventil, vez, vitao, vješala, volan, vratilo, vremeplov, zamka, zviždaljka, zvonice, zvono
naslov osobe	aga, arkandeo, ban, barun, beg, biskup, car, dahija, dalaj-lama, derviš, despot, dužd, faraon, grof, herceg, hodža, imam, kardinal, knez, kralj, maestro, maharadža, markiz, metropolit, nadbiskup, nadvojvoda, nuncij, otac, papa, primarijus, satrap, sultan, šah, šejk, šerif, velečasni, vojvoda, župan
mjeseci	siječanj, veljača, ožujak, travanj, svibanj, lipanj, srpanj, kolovoz, rujanj, listopad, studeni, prosinac

¹¹³ Ovo se poglavlje djelomično temelji na radovima Hudeček i Mihaljević 2019., 2020. i Mihaljević 2018., 2021.

kemijski elementi	<i>kovine</i> : aluminij, bakar, barij, berilij, cezij, cink, kalcij, kalij, kobalt, kositar... <i>nekovine</i> : argon, dušik, fluor, fosfor, helij, jod, kisik, klor, neon, sumpor...
oborine	kiša, snijeg, susnježica, tuča
obroci	zajuttrak, doručak, užina, ručak, večera

Za svaku su skupinu izrađene tipske definicije te je zaključeno da će ih obrađivati isti obrađivač ili skupina obrađivača. Pri izradi *Mrežnika* izrađene su tipske definicije za više od 200 gramatičkih i značenjskih skupina. U 2. tablici donosi se nekoliko primjera tipskih definicija za botaničke nazive sa značenjem ‘biljka’ i ‘cvijet’, a u 3. tablici nekoliko primjera imenica koje označuju dio pribora za pripremu i konzumaciju jela, a koje u prenesenome značenju nastalom metonimijskim prijenosom označuju količinu.

2. tablica: Primjeri tipskih definicija za botaničke nazive sa značenjima ‘biljka’ i ‘cvijet’

jorgovan	tulipan	visibaba
1. <i>bot.</i> Jorgovan je grmolika listopadna ukrasna biljka iz porodice maslina s ljubičastim, plavim ili bijelim cvjetovima.	1. <i>bot.</i> Tulipan je lukovičasta ukrasna biljka iz porodice ljljana dugačkih listova i stabljike s cvijetom različitih boja.	1. <i>bot.</i> Visibaba je proljetnica s podzemnim lukovicama tamnozelenih dugih uskih listova i bijelih cvjetova.
2. Jorgovan je dvospolni grozdasti veliki mirisni ljubičasti, plavi ili bijeli cvijet istoimene biljke.	2. Tulipan je cvijet istoimene biljke različitih boja u obliku čašice u kojoj se ističu prašnici i tučak.	2. Visibaba je bijeli cvijet istoimene proljetnice u obliku zvončica.

3. tablica: Primjeri tipskih definicija imenica koje označuju dio pribora za pripremu i konzumaciju jela te metonimijskim prijenosom količinu određenu njihovim obujmom

čša	zdjela	žlica
1. Čša je staklena, plastična ili papirnata posuda iz koje se pije.	1. Zdjela je dublja posuda u kojoj se priprema i poslužuje jelo.	1. Žlica je dio pribora za jelo kojim se tekuća hrana grabi iz tanjura i stavlja u usta.
2. <i>pren.</i> Čša je količina čega koja stane u istoimenu posudu.	2. <i>pren.</i> Zdjela je količina čega koja stane u istoimenu posudu.	2. <i>pren.</i> Žlica je količina čega koja stane u istoimeni dio pribora za jelo.

Strukturu tipičnoga rječničkog članka imenice prikazat ćemo na rječničkome članku imenice *imenica* (vidi 1. primjer).

1. primjer: Rječnički članak imenice *imenica*

imenica im. ž. (G imenicē, DL imenici, A imenicu, I imenicōm; mn. NA imenice, G imenicā, DLI imenicama)

gram. **Imenica je promjenjiva riječ kojom se označuju bića, stvari ili pojave, mijenja se po padežima i brojevima i ima svoj rod.**

Imenice se dijele u pet velikih skupina (osobne imenice, imenice za stvari, mjesne imenice, imenice za glagolsku radnju ili radne imenice, mislene ili apstraktne imenice) slijedeći podjelu predloženu u Hrvatskoj gramatici.

Posve istovjetnu sklonidbu kao imenica drob imaju i tri jednosložne imenice: kist, pad i rat.

Kakva je imenica? brojiva, dvosložna, jednosložna, misaona, nebrojiva, opća, trosložna, vlastita

Što se s imenicom može? koristiti se njome, spomenuti je, upotrebljavati je; deklinirati je, sklanjati je

Koordinacija: glagol i imenica, pridjev i imenica, prijedlog i imenica, prilog i imenica, zamjenica i imenica

- **glagolska imenica**

gram. **Glagolska imenica imenica je tvorena od svršenih i nesvršenih glagola sufiksima -nje, -će, -ba te označuje vršenje glagolske radnje ili rezultat svršene radnje.**

Glagolska imenica od glagola bojiti glasi bojenje, a ne bojanje.

Glagolska imenica od glagola zahladnjeti, koji znači 'postati hladnim ili hladnijim', jest zahladnjenje.

Hrvatska školska gramatika: <http://gramatika.hr/pravilo/ glagolske-imenice/18/#pravilo>

- **zbirna imenica**

gram. **Zbirna imenica imenica je koja označuje skup istovrsnih bića ili predmeta uzetih zajedno.**

Postoji i oblik za brojivu i nebrojivu množinu, kao i oblik zbirne množine (stručni naziv je zbirna imenica), koji označava veću gomilu, veću količinu čega.

Budući da se u osnovnoj školi uči da je voće zbirna imenica i da je njezina jednina komad voća, pretpostavljam da je sav ženski svijet pod utjecajem izgladnjivanja na to zaboravio.

TVORENICE: imenički, imenični

Hrvatska školska gramatika: <http://gramatika.hr/pravilo/imenice/17/#pravilo>

Struna: <http://struna.ihj.hr/naziv/imenica/51225/#naziv>

Kolokacijska baza hrvatskoga jezika:

http://ihj.hr/kolokacije/search/?q=imenica&search_type=basic

Za svaku je imenicu označen rod (*im. ž./m./s.*) te su navedeni svi oblici jednine i množine. Homonimni padežni oblici navode se zajedno (npr. *DL imenici*). Zatim se navode definicije, kojima može prethoditi stilska (u 3. tablici *pren.*) ili terminološka

odrednica (u 1. primjeru *gram.*, u 2. tablici *bot.*) i gramatička ograda. Gramatička se ograda nalazi uz pojedino značenje ako se riječ u tome značenju ostvaruje samo u određenim oblicima. Odnosi se na ograničenje u uporabi imenice u pojedinome značenju s obzirom na: **rod**, npr. imenica *izdajica*, koja je dvorodna u značenjima koja se odnose na osobu bez obzira na spol ili na mušku osobu, u značenjima u kojima se odnosi na žensku osobu ima gramatičku ogradu (*ž.*); **živost**, npr. imenica *skakavac*, kad se odnosi na životinju, ima gramatičku ogradu (*A skakavca*), a kad se odnosi na nož (*A skakavac*); **druge morfološke osobitosti** (npr. uz *drvo* kad se odnosi na biljku stoji ograda (*G dȓveta*; *NA dȓveta*, *G dȓvétā*), a kad se odnosi na obrađeni dio stabla, gradivo ili čunj u kuglanju ograda (*G dȓva*; *mn. N dȓva*, *G dȓvā*); **broj**, npr. imenica *ljubav* ima gramatičku ogradu (*jd.*) u značenju *rel.* 'Ljubav je uz vjeru i nadu jedna od kršćanskih kreposti'; **veliko i malo početno slovo**, npr. imenica *crkva* ima ogradu (*Crkva*) u značenju *rel.* 'Crkva je vjerska zajednica ili organizacija'.

Nakon definicije navode se imeničke kolokacije uvedene kolokacijskim odrednicama, u 1. primjeru *Kakva je imenica?*, *Što se s imenicom može?*, *Koordinacija: x može?*, *Što se s x može?*, *U vezi s x spominje se:* i *U imenima:*. Iscrpno o imeničkim kolokacijama vidi u potpoglavlju 3.1. *Imeničke kolokacije* poglavlja *Kolokacije*. Pod značenjima ili pod natuknicom mogu se navoditi i podnatuknice (u 1. primjeru *glagolska imenica* i *zbirna imenica*), koje imaju potpunu obradu. Uz imenice se često nalaze i vanjske poveznice, u 1. primjeru poveznica koja se odnosi na cijeli rječnički članak na poglavlje *Imenice* u *Hrvatskoj školskoj gramatici*, na terminološku bazu *Struna* te na *Kolokacijsku bazu hrvatskoga jezika*. Podnatuknica *glagolska imenica* povezuje se s poglavljem *Glagolske imenice* u *Hrvatskoj školskoj gramatici*. U rječničkome članku nalazi se i tvorbeni blok. Tvorbena se raščlamba donosi uz natuknicu (ne povezuje se sa značenjem) i odnosi na cijeli rječnički članak, pa se uz natuknicu *imenica* navodi tvorenica *imenički* kao poveznica na taj pridjev te (normativno upitna, ali u korpusu potvrđena) tvorenica *imenični*, koja u *Mrežniku* nije obrađena. Kad je to potrebno, pod natuknicom ili pod pojedinim značenjem navodi se i normativna odnosno uporabna napomena. Također, većina se sveza i frazema, u skladu s pravilima o tome pod kojom se vrstom riječi donose (vidi poglavlje *Frazeologija*), nalazi u rječničkim člancima imenica. Rubrika *Etimologija*: također se nalazi uz mnoge imenice.

2. Obrada mocijskih parnjaka u *Mrežniku*

Među značenjskim skupinama nalaze se i mocijski parnjaci (muško-ženski parovi) te unutar njih izdvojeni profesijski nazivi. Kako bi obrada bila što dosljednija, muški i ženski mocijski parnjak i od njih izvedene posvojne pridjeve obrađivao je isti obrađivač. U ovome radu prihvaćena je šira definicija mocijskih parnjaka, prema kojoj oni ne obuhvaćaju samo tvorbenu razinu, nego sve muško-ženske parove bez obzira na to je li taj odnos izražen tvorbeno ili kako drukčije. U daljnjemu radu iscrpnije će se analizirati obrada mocijskih parnjaka u *Mrežniku*.

Obrada mocijskih parnjaka (i posebno podskupine profesijskih imenica) zauzima važno mjesto u *Mrežniku* iz nekoliko razloga:

1. Izricanje muško-ženskih odnosa u hrvatskome jeziku višestruko je zanimljivo te su se mnogi znanstvenici s različitih stajališta bavili tim problemom: od naglasnoga (Barić 1992.), tvorbenoga (Babić 1973./1974., 1999., Barić 1987., 1988., 1989., Barić i dr. 1997.) i normativnoga (Babić 1980., 1989., Dulčić 1997., Lewis 2014.) do leksikografskoga (Bratanić 2005., Martinović 2015., Mihaljević 2013.), e-leksikografskoga (Hudeček i Mihaljević 2019.), komunikacijskoga (Barić 1989.), sociolingvističko-pragmatičkoga (Glovacki-Barnardi 2008., Hudeček i Mihaljević 2014.), kontrastivnoga (Mihaljević i Štebih Golub 2009.) i etnolingvističkoga (Miloš 2017.).
2. Praktična važnost proučavanja muško-ženskih odnosa u hrvatskome jeziku očita je i iz velikoga broja savjeta koji se odnose na taj problem i koji se gotovo svakodnevno traže od znanstvenika IHJ-a. Ti se savjeti uglavnom odnose a) na tvorbu ženskoga ili muškoga parnjaka, najčešće u profesijskim imenicama, b) na uporabu ženskih i/ili muških parnjaka pri oslovljavanju i u različitim dokumentima.
3. Problem muško-ženskih parnjaka relevantan je i sa stajališta ravnopravnosti spolova. Riječ je o iznimno društveno osjetljivu i važnome problemu, pa često savjete traže ženske udruge, pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, različite ustanove poput Zavoda za zapošljavanje itd. Na mrežnoj adresi <http://zenskasoba.hr/jezik-ravnopravnosti/> nalazi se popis muško-ženskih parnjaka, u koji svaki posjetitelj može slobodno upisivati svoje prijedloge, koji se bez jezične provjere objavljuju na stranici, pa se tu mogu naći i ovi tvorbeno neutemeljeni primjeri: *ličioc – ličioraka, ronilac – ronilja, ronioc – ronilica, znalac – znalateljica*, što pokazuje kolika je važnost temeljite obrade muško-ženskih parnjaka u jednojezičnome normativnom objasnidbenom rječniku.

U 4. tablici nalazi se nekoliko konkretnih upita koji su dijelom i bili poticaj za šire proučavanje muško-ženskih parnjaka u hrvatskome jeziku u okviru projekta *Muško i žensko u hrvatskome jeziku*¹¹⁴ i njihovo sustavno uključivanje u *Mrežnik*.

4. tablica: Upiti koji se odnose na muško-ženske parnjake u hrvatskome jeziku

tvorba naziva	Kako tvoriti ženski parnjak od ovih naziva: <i>strijelac, vatrogasac, general-bojnik, mornar, knjigoveža, drvosječa, tekstopisac, krupije, kupac, pisac, ribič, ronilac, v. d. ravnateljca?</i>	Kako tvoriti muški parnjak od ovih naziva: <i>dadilja, glačara, hostesa, kućna pomoćnica, pralja, primalja, sobarica, servirka?</i>
----------------------	--	--

¹¹⁴ Projekt *Muško i žensko u hrvatskome jeziku* interni je projekt Instituta za hrvatski jezik.

uporaba naziva	U kojemu rodu treba pisati funkciju osobe koja obnaša određenu dužnost? Kako treba pisati na dokumentima i općenito na dopisima i e-porukama kad dužnost obnaša ženska osoba, je li pravilno pisati <i>predsjednik</i> ili <i>predsjednica</i> , <i>član</i> ili <i>članica</i> ?	
-----------------------	--	--

Odgovori na neka od tih pitanja nalaze se u definiciji te normativnim i uporabnim napomena u *Mrežniku*, vidi 2., 3. i 9. primjer.

2.1. Rječnički članak mocijskoga parnjaka

Prije oblikovanja načela obrade mocijskih parnjaka u *Mrežniku* provedena je iscrpna analiza obrade mocijskih parnjaka u hrvatskim rječnicima. Takva je analiza provedena i u radovima Bratanić 2005., Mihaljević 2013. i Mihaljević i Štebih Golub 2009.

U većini objavljenih suvremenih jednojezičnih rječnika hrvatskoga jezika (Anić 1998., Šonje 2000.) mocijske se tvorenice najčešće navode u zagradi uz osnovnu riječ od koje se u mocijskoj tvorbi polazi. Anić (1998.) tako uz natuknice koje odgovaraju imenici muškoga roda u zagradi navodi njihov mocijski parnjak. Mocijski je parnjak naglašen, ali uz njega nema nikakve obrade.

Hrvatski enciklopedijski rječnik koncepcijski se razlikuje od navedenih rječnika jer su u tome rječniku riječi povezane u tvorbeno-značenjske grozdove. Sukladno takvoj koncepciji mocijski se parnjaci navode pod odgovarajućom osnovnom riječju, npr. pod osnovnom natuknicom *učiti* nalaze se podnatuknice *učitelj*, *učiteljev*, *učiteljica* i *učiteljčin*.; sa ženskoga se mocijskog parnjaka tvorena od muškoga upućuje na muški (npr. **učiteljica** *usp.* učitelj). Tako je i na *Hrvatskome jezičnom portalu*, s tim da umjesto uputnice *usp.* stoji uputnica *v.*

U *Velikome rječniku hrvatskoga standardnog jezika* (2015.) ženski su mocijski parnjaci posebne natuknice s kojih se upućuje na odgovarajući muški mocijski parnjak:

pedagoginja im ž <...> ž **moc par** od pedagog

učiteljica im ž <...> ž **moc par** od učitelj a. (1) školnica; b. (2) podučavateljica; c. (3) mentorica (b), poučavateljica.

Do izrade *Mrežnika* *Školski rječnik hrvatskoga jezika* bio je jedini hrvatski jednojezični rječnik u kojemu mocijski parnjaci imaju posebne natuknice s cjelovitom obradom, vidi 5. tablicu.

5. tablica: Obrada imenica *učitelj* i *učiteljica* u *Školskome rječniku hrvatskoga jezika*

učitelj <i>im. m.</i> <G učitelja; <i>mn. N</i> učitelji, G učitelja> 1. osoba koja vodi nastavu u osnovnoj školi 2. osoba koja komu prenosi kakva znanja ili ga poučava kakvim vještinama [~ skijanja; ~ vožnje]	učiteljica <i>im. ž.</i> <G učiteljice; <i>mn. N</i> učiteljice, G učiteljica> 1. žena koja vodi nastavu u osnovnoj školi 2. žena koja komu prenosi kakva znanja ili ga poučava kakvim vještinama [~ skijanja; ~ vožnje]
--	---

U gornjemu primjeru vidimo da su muško-ženski parnjaci obrađeni tako da se njihove obrade u najvećoj mogućoj mjeri podudaraju. To je načelo dosljedno provedeno i u *Mrežniku*.

Primjerice, natuknica *roniteljica* ima u hrWaC-u samo 18 potvrda, a imenica *ronilac* 3524. Unatoč tomu, u *Mrežniku* su ravnopravno obrađene natuknice *ronilac* i *roniteljica*, vidi 2. i 3. primjer iako za prvo značenje natuknice *roniteljica* nema potvrda.

2. primjer: Obrada imenice *ronilac*

ronilac *im. m.* (GA ronioca, DL roniocu, V ronioče, I roniocem; *mn. NV* ronioci, G roniilacā, DLI roniocima, A ronioce)

1. Ronilac je osoba bez obzira na spol ili muška osoba koja roni ili zna roniti.

Zaboravljajući na opasnost koja je vrebala sa svih strana i činjenicu da nisam neki ronilac, uspijevala sam neobično dugo zadržati dah i ostati pod vodom.

Što se ronjenja tiče, tu se baš ne bih htio previše pačati jer nisam ronilac, ali cijene za jednodnevni izlet takvog tipa kreću se oko 3 000 bahta po osobi.

ŽENSKO: *roniteljica* 1.

2. Ronilac je osoba bez obzira na spol ili muška osoba koja se bavi ronjenjem.

Legendarni ronilac i pionir podvodne fotografije odnosno filma krajem prošloga tjedna i službeno je „objesio peraje o klin“.

Druga ekoakcija čišćenja podmorja otoka Šolte odrađena je 7. lipnja 2011. godine na sjevernoj strani uvale Maslinica.

Dvanaestak ronilaca Hrvatske ratne mornarice uplovilo je u ranim jutarnjim satima u luku Rogač, koja toga dana i nije bila naročito napućena, vjerojatno zbog najavljenog promjenjivog vremena.

Kakav je ronilac? iskusan, mlad, nestali, poznat, strastven, vrhunski, x-godišnji; profesionalni, sportski; češki, hrvatski, slovenski, talijanski

Što ronilac može? izroniti, koristiti se (bocom, opremom, snagom), pronaći (algu, izlaz (iz broda), kip, kosti), stradati, zaroniti

Što se s roniocem može? angažirati ga, napasti ga, pokupiti ga *razg.*, vidjeti ga

Koordinacija: ronilac i alpinist, ronilac i plivač; ronioci i aktivisti, ronioci i kupaći, ronioci i ribolovci; ronilac ili plivač

U vezi s roniocem spominje se: ekipa, grupa *razg.*, obuka, pomoć, skupina, tim

ŽENSKO: *roniteljica* 2.

- **ronilac na dah**

sp. **Ronilac na dah osoba je bez obzira na spol ili muška osoba koja se bavi ronjenjem ne upotrebljavajući pritom podvodne aparate za disanje.**

Najbolji ronilac na dah na svijetu čovjek je koji je držao dah više od 10 minuta i ronio dublje od 200 metara u disciplini no limit.

Naš najpoznatiji ronilac na dah i aktualni svjetski prvak u statici te višestruki svjetski rekorder pokušat će oboriti nacionalni rekord u disciplini statika.

ŽENSKO: roniteljica na dah, v. pod roniteljica

- Od imenice *ronilac*, koja označuje osobu koji se bavi ronjenjem, osobu koja roni, ne može se sustavnom morfološkom tvorbom izvesti imenica koja znači 'žena koja se bavi ronjenjem, žena koja roni'. Stoga se kao i kod drugih imenica koje završavaju na *-lac* (*ličilac, varilac*) imenica kojom se označava žena vršiteljica radnje tvori od nepostojeće imenice *ronitelj*, pa je žena koja se bavi ronjenjem *roniteljica*.

TVORBA: roni-lac, **TVORENICE:** ronilački, roniočev

3. primjer: Obrada imenice *roniteljica*

roniteljica im. ž. (G roniteljice, DL roniteljici, A roniteljicu, V roniteljicu, I roniteljicom; mn. NAV roniteljice, G roniteljica, DLI roniteljicama)

1. Roniteljica je ženska osoba koja roni ili zna roniti.

MUŠKO: ronilac 1.

2. Roniteljica je ženska osoba koja se bavi ronjenjem.

Nije nam poznat razlog zašto nesrećena nije izronila s ostatkom grupe, to više što je bila jedna od najiskusnijih roniteljica, koja je već više godina ronila s našim ronilačkim centrom.

Ruskinja je 2011. godine proglašena najboljom slobodnom roniteljicom na svijetu nakon što je na individualnom svjetskom prvenstvu u ronjenju na dah u Grčkoj iste godine osvojila dvije zlatne medalje.

Kakva je roniteljica? certificirana, iskusna

MUŠKO: ronilac 2.

- **roniteljica na dah**

sp. **Roniteljica na dah ženska je osoba koja se bavi ronjenjem ne upotrebljavajući pritom podvodne aparate za disanje.**

Životinja je, potpuno netipično, uhvatila roniteljicu na dah kojoj su zbog grča otkazale obje noge te ju je gurnula prema površini.

MUŠKO: ronilac na dah, v. pod ronilac

- Od imenice *ronilac*, koja označuje osobu koji se bavi ronjenjem, osobu koja roni, ne može se sustavnom morfološkom tvorbom izvesti imenica koja znači 'žena koja se bavi ronjenjem, žena koja roni'. Stoga se kao i kod drugih imenica koje završavaju na *-lac* (*ličilac, varilac*) imenica kojom se označava žena vršiteljica radnje tvori od nepostojeće imenice *ronitelj*, pa je žena koja se bavi ronjenjem *roniteljica*.

TVORBA: ronitelj-ica, **TVORENICA:** roniteljčin

Pri obradbi muško-ženskih parnjaka postavila su se pitanja koja se odnose na:

1. odabir natuknica (odnos prema korpusu)
2. definiciju

-
3. primjere i kolokacije
 4. normativne i uporabne napomene
 5. poveznice.

2.1.1. *Odabir natuknica – odnos prema korpusu*

Budući da je *Mrežnik* korpusno utemeljen rječnik, da bi se obradili muško-ženski parnjaci, potrebno je bilo provesti korpusnu analizu te deskriptivni pristup kombinirati s preskriptivnom metodom. Deskriptivnom analizom utemeljenom na korpusu utvrđuje se potvrđenost određenih mocijskih parnjaka, ali i njihovo pojavljivanje u kolokacijama. Na pojedinim se značenjima izvedenim iz korpusa temelje i rječničke definicije, od kojih se neke nisu nikad prije nalazile u hrvatskim rječnicima. Rezultati korpusne pretrage omogućuju razlikovanje značenja te odabir odgovarajućih primjera i kolokacija.

Budući da hrvatski korpusi nisu reprezentativni ni izbalansirani (Blagus Bartolec i Matas Ivanković 2017.) te da je pristup u *Mrežniku* deskriptivno-normativan (Hudeček i Mihaljević 2015., 2017a, 2017b), uz korpus se upotrebljavaju i svi drugi dostupni izvori: rječnici, jezični savjetnici, internet, upiti poslani Institutu za hrvatski jezik na adresu savjetnik@ihjj.hr. To je posebno važno kod novotvorenica i iz njih izvedenih posvojnih pridjeva koji nisu potvrđeni ni u jednome od navedenih korpusa.

Promjenom su se izvanjezične stvarnosti promijenile i uloge muškaraca i žena u društvu, pa se danas često žene bave tradicionalno muškim zanimanjima, a muškarci tradicionalno ženskim zanimanjima. Tako se često pojavljuje potreba za nekom novom riječi koja do tada nije bila u uporabi. Korpus nam tu uglavnom ne može pomoći jer ili ne daje odgovor ili ima toliko malo potvrda da one nisu relevantne. Ipak, u *Mrežniku* je uz svaki muški mocijski parnjak zabilježen i ženski mocijski parnjak te njegov posvojni pridjev bez obzira na čestoću uporabe i zastupljenost u korpusu. Tamo gdje nije bilo potvrda, nismo ih sami konstruirali.

2.1.2. *Definicija*

Definicija je element rječničkoga članka s pomoću kojega se određuje značenje natuknice. Pri oblikovanju definicija analizirali smo strukturu definicija u svim hrvatskim rječnicima. Muški mocijski parnjak uvijek ima dva značenja: 1. 'osoba', 2. 'muškarac'. Na to upozorava i Blaženka Martinović u radu *Od jezičnoga „pomuškarčivanja” do jezičnoga „poženčivanja”* (2015: 102). Pri razvijanju modela obrade u *Mrežniku* krenulo se od ideje da se navedena značenja razdvoje, ali je to dovelo do toga da se u višeznačnim natuknicama (npr. *učitelj, profesor, nastavnik*)¹¹⁵ udvostručuje obrada i dobiva izrazito nepregledan rječnički članak s mnogo ponavljanja. Od toga da se ta značenja razdvajaju odustalo se i zbog toga što kod većega broja natuknica nema primjera za oba značenja te se svjesno odustalo od načela da treba izbjegavati prikrivenu polisemiju (na koju upućuje prisutnost veznika *ili* u definiciji).

¹¹⁵ Vidi Mihaljević 2018: 221–224.

Stoga se u *Mrežniku* muški parnjak definira po modelu: *osoba bez obzira na spol ili muška osoba koja... / odrasla osoba bez obzira na spol ili muškarac koji...* te se tom definicijom ističe da se imenicom muškoga roda koja označuje vršitelja radnje (mušku osobu / muškarca) označuje i vršitelj radnje bez obzira na spol.

Kad god u prilog tomu govore korpusni podatci, definicije su muškoga i ženskoga mocijskog parnjaka usklađene. Muški se i ženski mocijski parnjaci definiraju tipskim definicijama prikazanim u 6. tablici.

6. tablica. Tipske definicije mocijskih parnjaka

arhitekt	Arhitekt je odrasla osoba bez obzira na spol ili muškarac koji...
arhitektica	Arhitektica je žena koja...
katolik	Katolik je osoba bez obzira na spol ili muška osoba...
katolkinja	Katolkinja je ženska osoba...

Obrada se natuknica *arhitekt/arhitektica* i *katolik/katolkinja* razlikuje po tome što je *arhitekt/arhitektica* profesijska imenica koja se prototipno¹¹⁶ odnosi samo na odrasle osobe, dok *katolik/katolkinja* nije profesijska imenica i prototipno se odnosi i na odrasle i na djecu.

Distribucija značenja muškoga i ženskoga mocijskog parnjaka nije uvijek simetrična. Nesimetričnost se značenja može vidjeti na primjeru para *učitelj, učiteljica* (Mihaljević 2018: 222–223), na primjeru profesijskih imenica *čistač, čistačica, spremač, spremačica*, vidi 7. tablicu, ili na primjeru obrade profesijskih imenica *vjeroučitelj i vjeroučiteljica*, vidi 8. tablicu. U tablicama koje slijede donose se samo profesijska značenja te poveznice s mocijskim parnjakom.

7. tablica: Značenja imenica *čistač i čistačica, spremač i spremačica* te unutrašnje poveznice uz ta značenja

čistač	čistačica
1. Čistač je odrasla osoba ili muškarac koji čisti vanjske prostore ili obavlja grublje poslove unutrašnjega spremanja. ŽENSKO: <u>čistačica</u> 2.	1. Čistačica je žena koja čisti stanove, urede, škole, fakultete, odnosno zatvorene prostore. MUŠKO: <u>spremač</u> , SINONIM: <u>spremačica</u> 2. Čistačica je žena koja čisti vanjske prostore ili obavlja grublje poslove unutrašnjega spremanja. MUŠKO: <u>čistač</u> 1.

¹¹⁶ Naravno da se i dijete može igrati arhitekta, ali to nije prototipno značenje.

spremač	spremačica
Spremač je odrasla osoba ili muškarac koji čisti stanove, urede, škole, fakultete, odnosno zatvorene prostore. ŽENSKO: <u>čistačica</u> 1., <u>spremačica</u>	Spremačica je žena koja čisti stanove, urede, škole, fakultete, odnosno zatvorene prostore. MUŠKO: <u>spremač</u> ; SINONIM: <u>čistačica</u> 1.

8. tablica: Značenja imenica *vjeroučitelj* i *vjeroučiteljica* te unutrašnje poveznice uz ta značenja

vjeroučitelj	vjeroučiteljica
1. Vjeroučitelj je svećenik koji poučava vjeri. 2. Vjeroučitelj je odrasla osoba bez obzira na spol ili muškarac koji drži nastavu vjeronauka. ŽENSKO: <u>vjeroučiteljica</u>	Vjeroučiteljica je žena koja drži nastavu vjeronauka. MUŠKO: <u>vjeroučitelj</u> 2.

Nesimetrične se obrade profesijskih mocijskih parnjaka tipski pojavljuju, npr. u obradi imenica koje mogu označiti i vojni čin i osobu nositelja toga čina, naslov i nositelje toga naslova (vidi 9. tablicu), a i kod drugih imenica, npr. *domaćin*, *domaćica*. Imenice *general* i *generalica* pojavljuju se i u vojnome i u religijskome nazivlju, u oba s nesimetričnim značenjima. Usto imenica *generalica* ima i zastarjelo značenje ‘generalova supruga’ (vidi 10. tablicu).

9. tablica: Značenja imenica *pukovnik* i *pukovnica* te unutrašnje poveznice uz ta značenja

pukovnik	pukovnica
1. vojn. (jd.) Pukovnik je viši časnički čin u kopnoj vojsci i ratnome zrakoplovstvu, nadređen časničkomu činu bojnika, a podređen časničkomu činu brigadira. 2. vojn. Pukovnik je odrasla osoba bez obzira na spol ili muškarac s istoimenim činom. ŽENSKO: <u>pukovnica</u>	1. vojn. Pukovnica je žena s činom pukovnika. MUŠKO: <u>pukovnik</u> 2.

10. tablica: Značenja imenica *general* i *generalica* te unutrašnje poveznice uz ta značenja

general	generalica
1. vojn. (jd.) General je najviši časnički čin u kopnenoj vojsci i ratnome zrakoplovstvu. 2. vojn. General je odrasla osoba ili muškarac s istoimenim činom. ŽENSKO: <i>generalica</i> 1. 3. rel. General je poglavar nekih redova i kongregacija u Katoličkoj Crkvi.	1. vojn. Generalica je žena s činom generala. MUŠKO: <i>general</i> 2 2. zast. Generalica je generalova supruga. 3. rel. Generalica je poglavarica reda časnih sestara.

Na temelju korpusa mogu se primijetiti i mnogi drugi zanimljivi odnosi koji vladaju među profesijskim imenicama koje pripadaju različitim funkcionalnim stilovima. Tako se, primjerice, pokazuje da simetrična značenja postoje između profesijskih imenica *pedagog* i *pedagoginja*, ali i da imenice *pedagoginja* i *pedagogica* nemaju ista značenja (vidi 11. tablicu).

11. tablica: Značenja imenica *pedagog*, *pedagoginja* i *pedagogica* te unutrašnje poveznice uz ta značenja

pedagog	pedagoginja	pedagogica ¹¹⁷
1. Pedagog je odrasla osoba bez obzira na spol ili muškarac koji se bavi poučavanjem. ŽENSKO: <i>pedagoginja</i> 1.	1. Pedagoginja je žena koja se bavi poučavanjem. MUŠKO: <i>pedagog</i> 1.	
2. Pedagog je odrasla osoba bez obzira na spol ili muškarac koji je završio studij pedagogije i radi kao suradnik u školi ili vrtiću. ŽENSKO: <i>pedagogica razg.</i>, <i>pedagoginja</i> 2.	2. Pedagoginja je žena koja je završila studij pedagogije i radi kao suradnica u školi ili vrtiću. MUŠKO: <i>pedagog</i> 2., SINONIM: <i>pedagogica razg.</i>	<i>razg.</i> Pedagogica je žena koja je završila studij pedagogije i radi kao suradnica u školi ili vrtiću. <i>v.</i> <i>pedagoginja</i> 2. MUŠKO: <i>pedagog</i> 2.

¹¹⁷ Uz natuknicu *pedagoginja* i natuknicu *pedagogica* donose se i normativne napomene: „U tvorbi imenica ženskoga roda koje označuju zanimanje od imenica muškoga roda na *-log* i *-og* (*defektolog*, *pedagog*, *psiholog*, *sociolog*, *stomatolog* itd.) u hrvatskome standardnom jeziku bolje je upotrebljavati izvedenice sa sufiksom *-inja*, pa tako i imenica *pedagoginja* ima u standardnome jeziku prednost pred imenicom *pedagogica*, koja pripada neformalnoj komunikaciji.”

3. Pedagog je odrasla osoba bez obzira na spol ili muškarac koji poznaje teoriju i praksu neke struke te pedagoško-didaktička načela, primjereno predstavlja određenu djelatnost djeci, učenicima, studentima i odraslima te za njih organizira i provodi različite obrazovne aktivnosti. ŽENSKO: <u>pedagoginja</u> 3.	3. Pedagoginja je žena koja poznaje teoriju i praksu neke struke te pedagoško-didaktička načela, primjereno predstavlja određenu djelatnost djeci, učenicima, studentima i odraslima te za njih organizira i provodi različite obrazovne aktivnosti. MUŠKO: <u>pedagog</u> 3.	
--	--	--

Korištenje skicama riječi za posljedicu ima i da se u *Mrežniku* broj definicija uz profesijske imenice i sveže često i bitno povećava u odnosu na definicije koje se navode u dosadašnjim jednojezičnim općim rječnicima. Tako neke profesijske imenice imaju mnogo razvedenija značenja, vidi značenja imenice *trener*¹¹⁸ u 4. primjeru.

4. primjer: Značenja i mocijski parnjaci imenice *trener*

tréner im. m. (GA trénera, DLV tréneru, I trénerom; *mn.* NV tréneri, G trénērā, DLI trénerima, A trénere)

1. sp. Trener je odrasla osoba bez obzira na spol ili muškarac koji uvježbava sportaše.

ŽENSKO: trenerica 1.

2. razg. Trener je odrasla osoba bez obzira na spol ili muškarac zadužen za razvoj, praćenje i poticanje zaposlenika.

ŽENSKO: trenerica 2.

3. razg. Trener je odrasla osoba ili muškarac koji vodi radionicu.

ŽENSKO: trenerica 3.

• **životni trener**

razg. Životni trener osoba je bez obzira na spol ili muškarac koji pomaže drugoj osobi u poboljšanju kvalitete njezina svakodnevnoga života.

ŽENSKO: životna trenerica *razg., v.* pod trenerica **SINONIM:** *life coach* *razg.*

2.1.3. Primjeri i kolokacije

Navode se primjeri iz korpusa, ali se pritom vodi računa o tome da se nikad ne navode uvredljivi primjeri i kolokacije te da se iz primjera uklone imena stvarnih osoba, posebno u uvredljivome i negativnome kontekstu, i sve što upućuje na jezične stereotipe i diskriminaciju. Pri navođenju primjera uz muški parnjak nastojimo, kad

¹¹⁸ U hrvatskim se jednojezičnim rječnicima navodi samo značenje koje se u *Mrežniku* navodi prvo. Korpusna pretraga pokazuje da su i druga dva značenja navedena u *Mrežniku* česta.

god imamo potvrda, donijeti: 1. primjer za osobu bez obzira na spol, 2. primjer za muškarca/mušku osobu. Primjeri s imenima udruga, skupova, konferencija dobri su i nedvosmisleni za osobu (npr. *Hrvatsko društvo krajobraznih arhitekata djeluje od 1996. godine.*), a primjeri s osobnim imenima i koordinacijom m/ž dobri su i nedvosmisleni za muškarca (iako iz primjera nastojimo ukloniti imena stvarnih osoba) (*Krajobrazni arhitekt / krajobrazna arhitektica može biti samo osoba obrazovana na polju krajobrazne arhitekture.*).

Pitanja za kolokacije oblikuju se prema skicama riječi koje se dobivaju pretragom korpusa u Sketch Engineu. Pri navođenju kolokacija također se pozornost posvećuje primjerenosti. Za imenice je u pravilu prvo pitanje *Kakav je x?* Osobito je teško u kolokacijskome bloku razdvojiti kolokacije koje se odnose na osobu bez obzira na spol od onih koje se odnose na muškarca; razdvajanje tih kolokacija dovelo bi do toga da se blokovi najvećim dijelom ponavljaju uz oba značenja (kao što je prikazano u primjeru riječi *učitelj* i *učiteljica* u Mihaljević 2018: 222–223), pa smo odlučili da ćemo značenje formulirati prema navedenom modelu, u primjerima donijeti, kad je to moguće, primjer za značenje ‘osoba bez obzira na spol’ i za značenje ‘muškarac’, a u kolokacijskome bloku rijetke kolokacije koje se vežu samo za značenje ‘muška osoba’ označiti s *odnosi se samo na mušku osobu / odnosi se samo na muškarca*¹¹⁹. Tu napomenu pišemo samo za primjere za koje je i bez konteksta jasno da se odnose na muškarca. Najčešće se to pojavljuje u rubrici *Koordinacija*: i uglavnom se svodi na to da se povezuju mocijski parnjaci (*konobari i konobarice, arhitekti i arhitektice*). U rubrici *Koordinacija*: razlikujemo je li riječ o jednoj osobi (*kozmetičarka i stilistica*) ili o više osoba (*kozmetičari i stilisti*). Ako se u rubrici *Koordinacija*:, u kojoj bilježimo najčešće koordinacijske odnose u koje stupa riječ u natuknici, npr. uz natuknicu *novinar* navodi *novinar i novinarka*, to se ponavlja i uz *novinarka*. Kolokacije koje nisu specifične za pojedino zanimanje poput *postati konobarica/konobaricom, raditi kao konobarica* ne navodimo. U kolokacijski blok uvedena je i rubrika *U vezi s x spominje se*:, npr. uz natuknicu *odbojkaš* u rubrici *U vezi s odbojkašem spominje se*: navedeni su kolokati *izbornik, liga, trener, pobjeda*.

¹¹⁹ Više vidi u radovima Hudeček i Mihaljević 2018. i Mihaljević 2018.

Pretragom imenice *učiteljica* u *Hrvatskoj mrežnoj riznici* dobivaju se rezultati prikazani na 1. slici.

učiteljica

(noun)

Riznica v0.1 freq = 971 (9.53 per million)

kakav?	198	20.39
mlad	<u>17</u>	4.17
mlada učiteljica		
nov	<u>15</u>	1.67
nova učiteljica		
star	<u>10</u>	3.11
stara učiteljica		
gospodičan	<u>7</u>	9.95
pomoćan	<u>5</u>	6.42
bivši	<u>5</u>	2.11
seoski	<u>4</u>	5.87
stankovački	<u>3</u>	8.93
isluzen	<u>3</u>	8.41
iskusan	<u>3</u>	5.01
dobar	<u>3</u>	0.32

glagol ispred prijedloga	105	
u-s	<u>46</u>	4.74
iz-s	<u>29</u>	2.99
na-s	<u>11</u>	1.13
sa-s	<u>7</u>	0.72
za-s	<u>5</u>	0.51
o-s	<u>4</u>	0.41
zbog-s	<u>3</u>	0.31

koga-što	84	8.65
pretući	<u>4</u>	8.65
odvesti	<u>4</u>	7.18
imati	<u>4</u>	0.19
upoznati	<u>3</u>	5.54
ubiti	<u>3</u>	5.26

n-koga-čega	48	4.94
uloga	<u>7</u>	5.32
otpuštanje	<u>3</u>	7.68

komu-čemu	18	1.85
dati	<u>3</u>	4.11

oba_u_genitivu	16	1.65
nov	<u>3</u>	1.54

u_genitivu-n	136	14.01
život	<u>55</u>	7.45
učiteljica života		
klavir	<u>12</u>	10.60
ples	<u>5</u>	8.65
glasovir	<u>4</u>	9.27
matematika	<u>4</u>	8.45
škola	<u>3</u>	4.92

prijedlog-iza	98	10.09
iz	<u>21</u>	1.11
učiteljice iz		

koordinacija	86	8.86
učitelj	<u>26</u>	9.39
učitelji i učiteljice		
majka	<u>4</u>	5.99
biti	<u>4</u>	0.09
odgajateljica	<u>3</u>	9.98

subjekt_od	74	7.62
reći	<u>4</u>	3.26

prijedlog	68	7.00
sa	<u>25</u>	0.25
s učiteljicom		

1. slika: Rezultat pretrage imenice *učiteljica* u *Hrvatskoj jezičnoj riznici*

Na temelju analize provedene na svim korpusima uz prvo su značenje riječi *učiteljica* navedene tipične kolokacije, vidi 5. primjer.

5. primjer: Dio obrade natuknice *učiteljica*

učiteljica im. ž. (G učiteljice, DL učiteljici, A učiteljicu, V učiteljice, I učiteljicom; *mn.*

NAV učiteljice, G učiteljica, DLI učiteljicama)

1. Učiteljica je žena koji vodi nastavu u osnovnoj školi.

Predložite nam vašeg najdražeg učitelja ili učiteljicu.

Iz naše škole u mentora je promovirana učiteljica biologije.

Kakva je učiteljica? diplomirana, dobra, iskusna, mlada, stroga, seoska, umirovljena, vrijedna; učiteljica biologije, učiteljica kemije, učiteljica engleskoga, učiteljica hrvatskoga

Što učiteljica može? poučavati

Što se s učiteljom može? pitati je što, pohvaliti je, slušati je, upoznati je, zaposliti je, zvati je

Koordinacija: majka i učiteljica, roditelji i učiteljica; tete i učiteljice, učenici i učiteljica, učiteljice i učitelji

MUŠKO: učitelj 1.

Unatoč čestoci u korpusu u kolokacijskome se bloku u rubrici *Što se može učiniti s učiteljicom?* ne navodi *pretući je, imati je, ubiti je* jer ta značenja ne smatramo prototipnima ni primjerenima i ona više odražavaju značajke korpusa nego kolokacijski potencijal karakterističan za riječ *učiteljica*.

Pretragom po frekvenciji lema *djevojka* i *mladić* u *hrWaC-u* dobivamo rezultate prikazane u 12. tablici.

12. tablica: Kolokacije uz leme *djevojka* i *mladić*

rubrika u skicama riječi	djevojka	mladić
kakav?	mlad, bivši, lijep, x-godišnji, nov, zgodan, mrtav, fin, nesretan, dugogodišnji	x-godišnji, nesretan, nepoznat, golobrad, ozlijeđen, hrvatski, pijan, talentiran, zgodan, bogat
subjekt od	imati, reći, moći, doći, postati, pokazati, trebati, znati, dobiti, uspjati, htjeti, nositi, ostaviti, početi, osvojiti	imati, doći, reći, moći, početi, voziti, uspjati, dobiti, poginuti, ući, preminuti, vidjeti, stradati, znati, otići, završiti, trebati, pokušati, utvrditi
koga-što	imati, upoznati, vidjeti, naći, ubiti, tražiti, silovati, pronaći, voljeti, zaprositi, glumiti, nemati, gledati, odvesti, oženiti, ugledati, ostaviti, znati, upoznati, pozvati, dovesti, osvojiti	vidjeti, uhititi, ubiti, pronaći, napasti, pretući, upoznati, poznavati, pratiti, pozivati, tražiti, naći, privesti, pozvati, gledati, uhvatiti, prikazivati, ugledati, dovesti, slati, zateći, udariti, glumiti, zaustaviti, voljeti

Iz navedenih najčešćih kolokacija leksikograf slobodno bira primjere za leksikografsku obradbu.

Usporedbom potvrda za te dvije leme možemo zaključiti:

1. Pridjevi *golobrad* i *star* pojavljuju se uz imenicu *mladić*, a ne pojavljuju se uz imenicu *djevojka* (ali pojavljuje se sveza *stara cura*).
2. Ostali se pridjevi mogu pojaviti i uz lemu *mladić* i uz lemu *djevojka*. Ipak, neki su pridjevi mnogo češći uz jednu ili drugu lemu, npr. pridjevi *lijep*, *mlad* i *bivši* mnogo se češće pojavljuju uz lemu *djevojka* nego uz lemu *mladić*.
3. Pridjevi *fin* i *mrtav* pojavljuju se često uz lemu *djevojka* zbog filma i kazališne predstave *Fine mrtve djevojke*, pa njihovu frekvenciju treba zanemariti.
4. Riječi *sav*, *jedan*, *neki* i sl. mogu se pojaviti uz bilo koju imenicu i nisu karakteristične za analizirane imenice. (Stoga u daljnjoj analizi rezultate pretražujemo po *scoreu*, a ne po frekvenciji).
5. Riječ *djevojka* u korpusu se pojavljuje mnogo češće od riječi *mladić* (možda i zbog postojanja riječi *momak*).
6. Uz riječi se pojavljuju mnogi glagoli koji zahtijevaju dopunu, pa se i te dopune navode u obradi.

Već se iz navedenih primjera vidi kako je poseban problem pri leksikografskoj obradbi kako pomiriti spolnu/rodnu korektnost s korpusnim pristupom, koji nam kao najčešće primjere često daje rodne stereotipe (djevojka je *lijepa*, a mladić *pijan* i *bogat*, djevojka je *silovana*, djevojku je netko *zaprošio* i *oženio*, a mladić je *poginuo*, *preminuo*, *stradao*, mladića su *uhitili*, *pretukli*, *privele*, *uhvatili*). Više o spolnim/rodnim stereotipima u rječniku vidi u poglavljima *Spol i rod*, *muško i žensko*, *Plavuša i plavušan*, *Stari i mladi*.

2.1.4. Normativne i uporabne napomene

Uz profesijske se imenice u *Mrežniku* pojavljuju i normativne te uporabne napomene. U normativnim napomenama objašnjava se zašto se jednoj profesijskoj imenici daje prednost pred drugom, vidi 6. i 7. primjer u kojima se donose normativne napomene koje se nalaze u rječničkim člancima imenica *stomatolog* i *zubar* te *saksofonist*.¹²⁰

¹²⁰ U modulu za učenike nižih razreda osnovne škole uz sve se mocijske imenice, pa tako i profesijske imenice, donosi napomena koja treba upozoriti na to da se množinom imenice muškoga roda može označavati i osoba bez obzira na spol. Evo primjera takve napomene koja stoji uz natuknicu *liječnik*: „Liječnik je muškarac koji je završio medicinski fakultet i liječi ljude. Liječnica je žena koja je završila medicinski fakultet i liječi ljude. Liječnice su žene koje su završile medicinski fakultet i liječe ljude. Liječnici su muškarci koji su završili medicinski fakultet i liječe ljude, ali i muškarci i žene koji su završili medicinski fakultet i liječe ljude. Dakle, Marko je liječnik, Lucija je liječnica, Marko i Luka su liječnici, Lucija i Ana su liječnice, a Lucija, Ana, Marko i Luka su liječnici.” U modulu za osobe koje uče hrvatski kao ini jezik donose se uz profesijske imenice i neke specifične uporabne napomene za koje se procjenjuje da bi osobi koja uči hrvatski kao drugi i stani jezik mogle biti korisne, npr. uz imenicu *doktor* i imenicu *liječnik*: „Riječ *doktor* u ovom se značenju upotrebljava u razgovoru. U standardnome jeziku umjesto riječi *doktor* bolje je upotrebljavati riječ *liječnik*, ali liječnika ipak oslovljavamo s *doktore*.”, a uz naziv *medicinska sestra*: „Pacijenti se medicinskoj sestri obraćaju sa *sestro*.”

6. primjer: Normativna napomena uz natuknice *stomatolog* i *zubar*

- Riječ *zubar* upotrebljava se u razgovornome, ležernijemu stilu. U standardnome je jeziku bolje upotrebljavati riječ *stomatolog*.

7. primjer: Normativna napomena uz natuknicu *saksofonist*

- Hrvatskomu standardnom jeziku pripada imenica *saksofonist*, a ne pripada mu imenica *saksofonista*. Pogrešno je napisati i reći *vidjeti saksofonistu*, *razgovarati o saksofonisti*, a pravilno je *vidjeti saksofonista*, *razgovarati o saksofnistu*.

Uz natuknice *nastavnik*, *profesor* i *učitelj* te *nastavnica*, *profesorica* i *učiteljica* donosi se uporabna napomena, vidi 8. primjer. Vidi i uporabne i normativne napomene uz imenice *ronilac* i *roniteljica* u 2. primjeru te uz imenicu *primalja* u 9. primjeru.

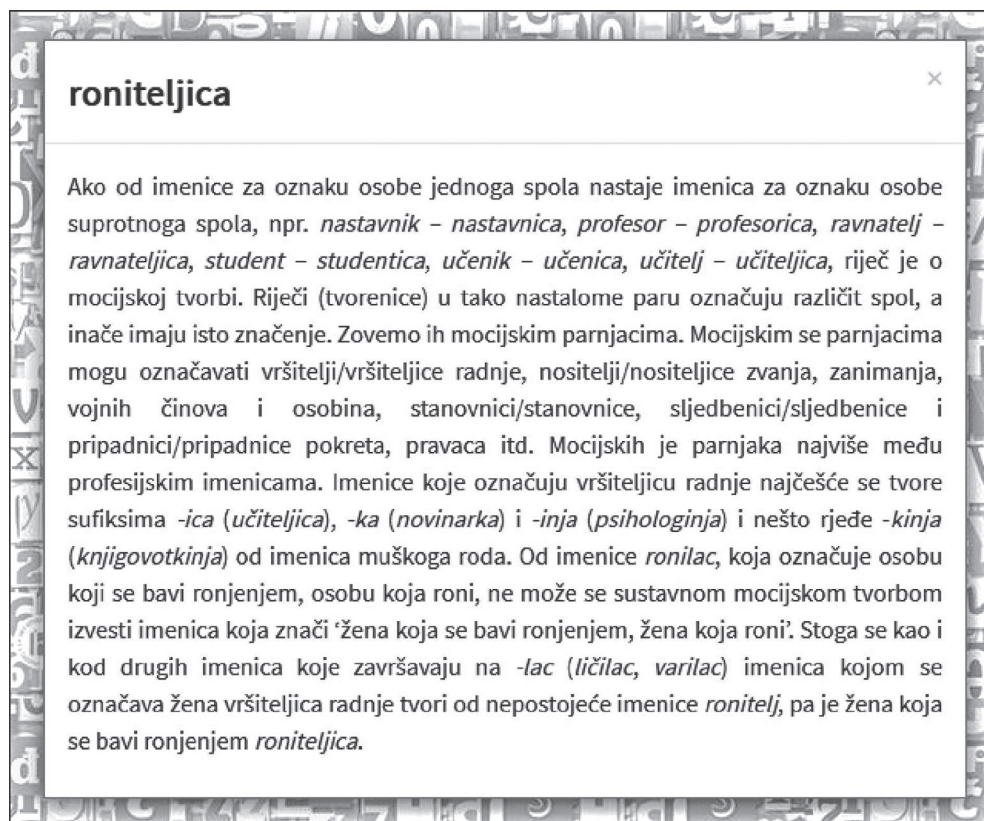
8. primjer: Uporabna napomena uz natuknice *nastavnik*, *profesor* i *učitelj* te *nastavnica*, *profesorica* i *učiteljica*

- Riječi *učitelj*, *nastavnik* i *profesor* drukčije su određene u zakonu danas (*Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* 2008.) nego što je to bilo prije, pa to dovodi do nedosljedne uporabe tih riječi. Danas prema *Zakonu* u osnovnoj školi rade učitelji, a u srednjoj i na fakultetu nastavnici. Značenje se tih riječi usklađeno sa *Zakonom* dosljedno nalazi npr. u natječajima za posao te na mrežnim stranicama škola. Međutim, značenje je tih riječi često drukčije u publicističkome i razgovornome stilu, pa se često govori i o osnovnoškolskim nastavnicima/profesorima i srednjoškolskim profesorima. U srednjim strukovnim školama rade strukovni učitelji, koji se često zovu i strukovni nastavnici. Zbrku povećava i to da učitelji mogu napredovati u zvanje učitelja mentora i učitelja savjetnika, a nastavnici u zvanje profesora mentora i profesora savjetnika. Na fakultetu rade sveučilišni nastavnici, koji mogu imati znanstveno-nastavno i umjetničko-nastavno zvanje docenta, izvanrednoga profesora i redovitoga profesora ili nastavno zvanje predavača, višega predavača ili profesora visoke škole. Dakle, profesori su redoviti profesori, izvanredni profesori i profesori visoke škole. Od radnih se mjesta i znanstveno-nastavnih i umjetničko-nastavnih zvanja razlikuju titule koje se dobivaju završetkom određenoga fakulteta. Onaj koji završi učiteljski fakultet dobiva titulu *diplomirani učitelj*. Onaj koji diplomira na nastavničkom fakultetu po bolonjskome procesu dobiva titulu *mag. edu.* odnosno *magistar edukacije*, ali onaj tko je diplomirao prije uvođenja bolonjskoga procesa dobivao je titulu profesora, pa danas u školama radi još mnogo profesora. Učenici osnovne škole danas se najčešće svojim učiteljima obraćaju riječju *učitelj*, a učenici srednje škole i studenti svojim se nastavnicima obraćaju riječju *profesor*. Odnos između riječi *učitelj*, *nastavnik* i *profesor* odražava se i na odnos između riječi *učiteljica*, *nastavnica* i *profesorica*.

Na portalu *Jezični savjeti* zasad se nalaze ovi savjeti koji se odnose na muško-ženske parnjake u hrvatskome jeziku: *babica* > *primalja*, *diskdžokejica*, *dadilja*, *generalica zbora*, *javna bilježnica*, *kapetanica korvete*, *knjigoveškinja*, *kontraadmiralica*, *krupije*, *kućni pomoćnik*, *mornarica*, *primalja*, *roniteljica*, *servirka* > *poslužiteljica*, *spasiteljica*, *striper*, *taokinja*, *tekstopiskinja*, *tkalac*, *vezilac*, *vodičica*, *vršiteljica dužnosti ravnateljice* > *vršiteljica dužnosti ravnatelja*. U većini se savjeta odgovara na pitanje

kako od naziva za muškarca vršitelja radnje napraviti naziv za ženu vršiteljicu radnje, npr. kako od riječi *ronilac* izvesti muški mocijski parnjak.

Na 2. slici prikazan je savjet iz *Jezičnoga savjetnika* koji je prilagođen preuzet u *Mrežnik* uz natuknice *ronilac* i *roniteljica*, vidi 2. i 3. primjer.



2. slika: Jezični savjet o riječi *roniteljica*

U nekim se savjetima odgovara na suprotno pitanje – kako od naziva za ženu vršiteljicu radnje tvoriti naziv za muškarca vršitelja radnje, vidi 3. sliku te 9. primjer, koji pokazuje obradu riječi *primalja* u *Mrežniku*.

babica > primalja

Babica je umanjenica od riječi *baba*, koja označuje očevu ili majčinu majku te staru ženu. No riječ *babica* često se upotrebljava i za ženu koja nadzire porođaj i pomaže pri njemu. Riječ je o žargonizmu umjesto kojega u hrvatskome standardnom jeziku treba upotrijebiti riječ *primalja*. Od imenice *primalja* ne može se izvesti muški mocijski parnjak. Problem je službeno riješen tako da je naziv *primalja asistentica* promijenjen u *primaljski asistent* (bolje bi bilo *pomoćnik*) i *primaljska asistentica* (bolje bi bilo *pomoćnica*). Naziv bi mogao biti i *pomoćnik/pomoćnica porodničara*.

3. slika: Jezični savjet o muškome mocijskom parnjaku riječi *primalja*

9. primjer: Obrada natuknice *primalja*

primalja im. ž. (G primaljē, DL primalji, A primalju, V primaljo, I primaljōm; mn. NAV primalje, G prīmālja, DLI primaljama)

Primalja je žena koja nadzire porođaj i pomaže ženama pri njemu.

Zadovoljstvo nam je najaviti gostovanje najpoznatije američke primalje, koja će tijekom dva dana u kongresnoj dvorani hotela International u Zagrebu održati niz predavanja o fiziološkom porodu.

Primalja Iva smatra da se s tom naklonosti i željom za pomaganjem drugim ženama osoba baš mora roditi te da, ako si primalja, onda si to uvijek, a ne samo za vrijeme radnog vremena.

Ako nosite iskru primaljstva u sebi, jednoga ćete dana biti ponosne, samostalne primalje i nastaviti ćete kročiti putem koji je naša generacija primalja mukotrpno gradila.

Kakva je primalja? iskusna, sposobna; diplomirana, kvalificirana, nezavisna, visokoobrazovana

Koordinacija: primalja i ginekolog, primalja i opstetičar, primalja i pedijatar, primalja i porodničar, primalja i roditelj; primalja ili babica

U imenima: Hrvatska komora primalja, Hrvatska udruga primalja, Škola za primalje

Što primalja može? brinuti se o (njezi majke i djeteta, porodu, trudnoći), pomagati roditelji, pratiti porod, prisustvovati porodu

SINONIM: babica 3. razg.

- Sinonim je riječi *primalja* *babica*. *Babica* je umanjenica od riječi *baba*, koja označuje očevu ili majčinu majku te staru ženu. No riječ *babica* često se upotrebljava i za ženu koja nadzire porođaj i pomaže pri njemu. Riječ je o žargonizmu umjesto kojega u hrvatskome standardnom jeziku treba upotrijebiti riječ *primalja*.

- Najčešće se ženski mocijski parnjak tvori od muškoga. Međutim, zbog promjene izvanjezičnih okolnosti katkad je potrebno pronaći i naziv za muškarca koji se bavi tradicionalno ženskim zanimanjima. Od imenice *primalja* ne može se izvesti muški mocijski parnjak. Problem je službeno riješen tako da je naziv *primalja asistentica*

promijenjen u *primaljski asistent* (bolje bi bilo *pomoćnik*) i *primaljska asistentica* (bolje bi bilo *pomoćnica*). Naziv bi mogao biti i *pomoćnik/pomoćnica porodničara*.

TVORBA: prima-lja, **TVORENICE:** primaljin, primaljski, primaljstvo

2.1.5. Poveznice

Mocijski se parnjaci povezuju uz značenja, a ne uz natuknicu. Takvo je rješenje nužno upravo zbog toga što spomenuti alati za crpenje podataka iz korpusa pokazuju da nije uvijek prisutan paralelizam značenja (vidi npr. definicije naziva *čistač* i *čistačica* u 7. tablici te *general* i *generalica* u 10. tablici).

Muški se mocijski parnjak upisuje u rubriku *Muško*: (u rječničkome članku u kojemu je natuknica njegov ženski mocijski parnjak), a ženski mocijski parnjak u rubriku *Žensko*: (u rječničkome članku u kojemu je natuknica njegov muški mocijski parnjak) i ne ponavljaju se u rubrici *Antonimi*:. Tako se uz natuknicu *stomatologica* u odgovarajućemu značenju u rubrici *Muško*: donosi *stomatolog*, *zubar razg.* (a u rubrici *Sinonim*: navodi se sinonim *zubarica razg.*).

Mocijski se parnjaci povezuju tako da su natuknice obrađene u *Mrežniku* poveznice, ali navode se i ostali inicijalni parnjaci koji (još) nisu obrađeni. U dugoročnome planu cilj je obraditi i uzajamno povezati sve mocijske parnjake. U planu je i uvođenje rubrika *Mužjak*: i *Ženka*: te donošenje mocijskih parnjaka uz nazive za životinje.

3. Zaključak

U skladu s načelom spolne/rodne uključenosti i nediskriminacije u *Mrežniku* se dosljedno navode muški i ženski mocijski parnjaci, osim onih koji iz izvanjezičnih razloga nemaju para (vidi Lewis 2014.), i njihovi posvojni pridjevi. Za sve profesijske nazive zbog spolne/rodne ravnopravnosti nužno je imati i muški i ženski mocijski parnjak. Stvaranje rječnika društveno je odgovorna djelatnost i u njima se ne bi trebali reproducirati stereotipi i predrasude, čak ni oni koji su prisutni u korpusima, nego bi i oni trebali biti usmjereni stvaranju jezika bez spolne/rodne diskriminacije. To se posebno može postići tako da su ženski i muški mocijski parnjaci posebne, u potpunosti obrađene i ravnopravne natuknice, da se u definiciji jasno odredi da se muški mocijski parnjak odnosi na sve osobe bez obzira na spol, da se ženski mocijski parnjak nikad ne definira s pomoću muškoga, što je u leksikografiji često bila praksa, da se navode nediskriminirajući primjeri i kolokacije te da se daju jezični savjeti i primjeri koji upućuju na to kad i kako upotrijebiti koji mocijski parnjak.

Izvori i literatura

Hrvatsko strukovno nazivlje – STRUNA. <http://struna.ihj.hr/> (pristupljeno 1. listopada 2021.).

Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica (ur.) 2012. *Školski rječnik hrvatskoga jezika*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje – Školska knjiga. Zagreb.

-
- Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica. 2014. Jesu li učenici učenice, a članovi aktiva nastavnika i nastavnice? *Hrvatski jezik* 1/2. 5–10
- Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica. 2015. Relations between description and prescription in Croatian language manuals. *Obdobja 34: Slovnica in slovar – aktualni jezikovni opis* (1. del). Ur. Smolej, Mojca. Centar za slovenščino kot drugi in tuji jezik, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta. Ljubljana. 299–307.
- Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica. 2017a. Hrvatski mrežni rječnik – Mrežnik. *Hrvatski jezik* 4/4. 1–7.
- Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica. 2017b. *The Croatian Web Dictionary – Mrežnik Project. Electronic Lexicography in the 21st Century. Proceedings of eLEX 2017 conference*. Ur. Kosem, Iztok i dr. Lexical Computing CZ.s.r.s. Leiden – Brno. 172–192.
- Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica. 2019. Profesijski nazivi u hrvatskoj e-terminografiji i e-leksikografiji. *Studia lexicographica* 13/24. 75–95.
- Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica. 2020. *The Croatian Web Dictionary – Mrežnik Project – Goals and Achievements. Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 46/2. 645–667.
- Jezični savjetnik*. <http://jezicni-savjetnik.hr/> (pristupljeno 1. listopada 2021.).
- Lewis, Kristian. 2014. Parnjaci kojima nema para. *Hrvatski jezik* 1/4. 8–11.
- Mihaljević, Milica. 2013. Mocijska tvorba kao leksikografski problem. *Od indoeuropeistike do kroatistike. Zbornik u čast Dalibora Brozovića*. Ur. Matasović, Ranko. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. Zagreb. 361–373.
- Mihaljević, Milica. 2018. Muško i žensko u e-rječniku. *Jezik i njegovi učinci. Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog skupa Hrvatskoga društva za primijenjenu lingvistiku održanoga od 4. do 6. svibnja 2017*. Ur. Stolac, Diana; Vlastelić, Anastazija. Srednja Europa. Zagreb. 209–228.
- Mihaljević, Milica. 2021. Muško i žensko u hrvatskome jeziku i leksikografiji – stereotipi i jezična diskriminacija. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 47/2.
- Mihaljević, Milica; Štebih Golub, Barbara. 2009. Mocijska tvorba u hrvatskome i srpskome jeziku. *Die Unterschiede zwischen dem Bosnischen/Bosniakischen, Kroatischen und Serbischen III, Slawische Sprachkorelationen*. Ur. Tošović, Branko. LIT Verlag. Berlin – Münster – Wien – Zürich – London. 81–103
- Miloš, Irena. 2017. Komu je jezik majka, a komu maćeha? *Hrvatski jezik* 4/4. 8–10.
- Ženska soba*. <http://zenskasoba.hr/jezik-ravnopravnosti/> (pristupljeno 10. listopada 2021.).